

SPRAWOZDANIA

1. POSIEDZENIA KOMISJI BADAŃ NAD ANTYKIEM CHRZEŚCIJAŃSKIM KUL W ROKU AKADEMICKIM 2005/2006

W roku akademickim 2005/2006 odbyło się osiem posiedzeń Komisji Badań nad Antykiem Chrześcijańskim; spotkania odbywały się w trzeci czwartek miesiąca; miały one zasięg ogólnopolski. Wszystkim zebraniom przewodniczyli ks. prof. dr hab. Stanisław Longosz i ks. prof. dr hab. Henryk Wójtowicz. W ramach całorocznych posiedzeń wygłoszono osiem referatów.

Pierwsze posiedzenie Komisji miało miejsce 20 października 2005 roku. Przybyło na nie 31 osób, a wykład pt. *Prywatny kult Eucharystii w Kościele starożytnym i średnio-wiecznym* wygłosił w ramach kończącego się Roku Eucharystycznego ks. prof. Stanisław Longosz, który przed wystąpieniem przyjął od słuchaczy gratulacje i życzenia z okazji nadania mu przez Prezydenta RP Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski za osiągnięcia naukowe i organizacyjne w dziedzinie badań nad antykiem chrześcijańskim w Polsce. Na wstępie Prelegent przypomniał, że o kulcie Eucharystii wielokrotnie wspominał Jan Paweł II (m.in. w encyklikach i listach). Stwierdził jednak, że żadna z form jej kultu, wymienionych przez Ojca Świętego, nie była znana w starożytności. Zdaniem Prelegenta pierwsi chrześcijanie traktowali Eucharystię przede wszystkim jako Wieczerzę Pańską, a nie ukrywającą się pod jej postacią Osobę. Widzieli w niej „niebiański pokarm”, niekiedy nawet leczący i przywracający fizyczne zdrowie oraz chroniący przed nieszczęściami, jak o tym świadczą odnotowane w literaturze patrystycznej wypadki, m.in. cudowne ocalenie Satyra – brata św. Ambrożego (Ambroży, *De excessu fratris sui Satyri* I 43-44) i arikańskiego kapitana okrętu (Marek Diakon, *Vita Porphyrii* 8, 57) oraz uzdrowienie 5-letniego dziecka (Augustyn, *Opus imperfectum contra Julianum* III 162) i siostry Grzegorza z Nazjanzu – Gorgonii (Grzegorz z Nazjanzu, *Oratio* 8, 18). Prelegent na podstawie wypowiedzi starochrześcijańskich autorów (m.in. Cyryla Jerozolimskiego, Jana Chryzostoma i Teodora z Mopsuestii) starał się też odtworzyć zwyczaje związane z udzielaniem i przyjmowaniem Eucharystii oraz jej przechowywaniem. Podkreślił, że w Kościele starożytnym powszechny był zwyczaj przyjmowania Eucharystii na prawą dłoń (o czym świadczyły zalecenia Ojców, by czynić to z należytym szacunkiem; podawane przykłady dotyczyły głównie Kościoła Wschodniego); zwrócił też uwagę na zwyczaje lokalne, np. poświadczony przez Cyryla Jerozolimskiego gest dotykania oczu „Ciałem Pańskim” oraz zwilżania ust „Krwią Pańską” (zwyczaj istniejący wśród chrześcijan w Jerozolimie).

Prelegent zauważył, że starożytnym chrześcijanom nie był znany zwyczaj przechowywania Eucharystii w ołtarzu (w Kościele Wschodnim była to południowa strona obok ołtarza, a w Kościele Zachodnim pomieszczenie odpowiadające zakrystii); natomiast, jak podkreślił, od czasów prześladowań rozwinął się zwyczaj przechowywania jej w prywatnych oratoriach lub domach. Prelegent stwierdził, że pomimo wielkiej czci, jaką otaczano Najświętszy Sakrament, w starożytności nie rozwinęto prywatnego kultu Eucharystii; jedynym świadectwem prywatnej adoracji jest przykład Gorgonii (poświadczony w *Mowach* Grzegorza z Nazjanzu). Zdaniem Prelegenta w Kościele Zachodnim pierwsze formalne przejawy kultu Eucharystii poza Mszą Świętą (np. palenie wiecznej lampki, adoracja Eucharystii w procesji Wielkanocnej) pojawiły się dopiero od XII wieku; przyczyniły się do tego pierwsze traktaty teologiczne o Eucharystii, które były odpowiedzią na herezje antyeucharystyczne Berengariusza z Tour i albigenów. Po wykładzie rozpoczęła się dyskusja, w której udział wzięli: prof. R. Bulas (KUL), prof. U. Mazurczak (KUL), ks. dr H. Ordon (KUL), dr D. Stąpek (UMCS), ks. prof. M. Szram (KUL) i ks. prof. A. Tronina (KUL). Dyskutanci (m.in. prof. R. Bulas) wyrazili zdziwienie, że kult Eucharystii powstał tak późno. Nawiązując do tej wypowiedzi, ks. prof. A. Tronina stwierdził, że dla starożytnych chrześcijan chleb konsekrowany, pozostały po Mszy św., stanowił jedynie pamiątkę Wierzy Pańskiej. Na pytanie zaś od kiedy zaczęto używać formuły „oto Ciało i Krew”, Prelegent odpowiedział, że istniała ona w liturgii od początku.

Dnia 17 listopada 2005 r. miało miejsce drugie posiedzenie Komisji, a uczestniczyło w nim 27 osób. Na wstępie ks. prof. S. Longosz powitał i przedstawił gości z Uniwersytetu Karola w Pradze, którzy zaprezentowali wydany i przetłumaczony przez nich na jęz. czeski tom apokryfów Nowego Testamentu, a następnie poprosił o wygłoszenie wykładu pt. *Beda Czcigodny – dziejopis narodzin chrześcijaństwa w świecie anglosaskim* dra Romana Majerana (KUL). Rozpoczynając wystąpienie, Prelegent przypomniał, że o życiu Bedy Czcigodnego niewiele wiadomo, poza tym, że od siódmego roku życia przebywał w klasztorze (Wearmouth, Jarrow), gdzie zdobył wszechstronne wykształcenie; podkreślił też jego rolę w kształtowaniu kultury średniowiecznej Europy, stwierdzając, że Beda był raczej „przekazicielem” wiedzy, niż oryginalnym twórcą; był też „duchowym” wychowawcą kolejnych pokoleń (do których należał m.in. Alkuin), cenionym zwłaszcza w zakresie egzegezy. Przechodząc do zasadniczego tematu wykładu, dr R. Majeran stwierdził, że *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* Bedy stanowi jedno z ważniejszych źródeł do studiów dziejów Anglii od I wieku prz. Chr. (podbój wyspy przez Cezara) do 731 r.; zwrócił też uwagę na konsekwentne datowanie według ery chrześcijańskiej. Prelegent zaznaczył, że Beda odwoływał się do pism Pliniusza Starszego, Orozjusza, a zwłaszcza Gildasa Mądrego, autora *Liber querulus de excidio et conquestu Britaniae*, pracy na której oparł pierwszych 22 rozdziałów swojej historiografii; zaczerpnął z niej m.in. informacje o pierwszych chrześcijanach na wyspie oraz o męczeństwie św. Albana († 287) – wydarzeniu, które stanowi najstarszy przykład istnienia chrześcijaństwa na tamtych terenach. Prelegent podkreślił, że ważną datą w *Historii* Bedy jest rok 597, po pierwsze dlatego, że autor od tego momentu rozpoczął własną narrację, po drugie, że przybyło wówczas na wyspy 40. misjonarzy wysłanych przez papieża Grzegorza Wielkiego, po trzecie, że w tym roku w Kent chrzest przyjął rodzina królewska na czele z królem Etelbertem. Kolejną datą, na jaką zwrócił uwagę Prelegent, był rok 601, kiedy to przybyli do Anglii kolejni misjonarze, m.in. Melitos (późniejszy bp Londynu) i Justus. Na zakończenie stwierdził, że ważnym etapem w chrystianizacji Anglii było powołanie arcybiskupa – był nim przybyły wśród pierwszych misjonarzy Augustyn z Canterbury (w 601 r. otrzymał paliusz).

W dyskusji, która nastąpiła po wykładzie, głos zabrali dr M. Babiński (KUL) i ks. prof. S. Longosz: zapytali Prelegenta czy istnieje opis chrztu, który przyjął naród angielski i czy Beda wyjeżdżał w poszukiwaniu źródeł poza Anglię. Odpowiadając na pierwsze pytanie Prelegent stwierdził, że nie ma liturgicznego opisu chrztu, jest jedynie wzmianka o tym fakcie. Odnośnie drugiego pytania powiedział, że Beda nawiązał kontakty z różnymi ośrodkami w Europie, zaś kwerendy na jego zlecenie wykonywali korespondenci (m.in. opat Albin i opat Adrian z Canterbury).

Dnia 15 grudnia 2005 r. odbyło się trzecie zebranie Komisji, które było połączone ze spotkaniem oplatkowym; przybyło na nie 37 osób. Wykład wygłosiła prof. dr hab. Urszula Mazurczak (KUL), tematem zaś jej wystąpienia były: *Teologiczne przesłanki eucharystyczne w scenach Bożego Narodzenia w malarstwie późnego średniowiecza*, czemu towarzyszył pokaz przeźroczy. Prelegentka stwierdziła, że celem jej wykładu jest ukazanie ewolucji obrazowania tematu „narodzenia i adorowania Dzieciątka” oraz zależność tegoż obrazowania od treści teologicznych. Prelegentka zwróciła uwagę, że dziewicze poczęcie przez Maryję oraz narodzenie Jezusa – Syna Bożego – było niezwykle trudne do przedstawienia w sztuce; wyrażano je przy pomocy różnych środków: układu postaci, różnicowania planu, odpowiedniego tła, barw i światła, a także symboliki. Prelegentka zaznaczyła też, że obrazowanie omawianych przez nią scen, które w większości pochodzą z malarstwa XV wieku, mają swoją genezę w sztuce późnego antyku i wczesnego średniowiecza. Następnie Prelegentka omówiła konkretne ujęcia sceny, stwierdzając, że najstarszy wzorzec stworzyła sztuka bizantyjska, w której Narodzenie przedstawione zostało na tle grotty skalnej, zaś Józef oddalony został od Dzieciątka i Maryi, co miało podkreślać boskie pochodzenie Jezusa; wskazała na takie przykłady jak m.in. scena Narodzenia z fresku z Castelperio, oraz pochodzący z późniejszego okresu *Pokłon Mędrców* Duccio di Buoninsegna i *Pokłon Pasterzy* Giorgione Giorgio Barbella. Prelegentka zwróciła też uwagę, że „nośnikiem” ważnych treści teologicznych było miejsce złożenia Jezusa, którym w okresie karolińskim i ottokarolińskim stał się ołtarz, zastępujący tradycyjny żłóbek; poprzez tę stylizację chciano, zdaniem Prelegentki, wyrazić fakt Wcielenia i przyszłego Odkupienia; ilustrację stanowiły m.in. *Pokłon Pasterzy* Hugo van der Goesa i *Pokłon Pasterzy* Domenico Ghirlandaio. Prelegentka dodała, że podobne treści przekazywały sceny, w których Dzieciątko zostało złożone na Hostiii (np. obrazy: Nicolo di Tomaso, *Boże Narodzenie ze św. Brygidą Szwedzką* – scena na tle skały; *Tryptyk z Ptaszkowej – Adoracja Dzieciątka*, Mistrz Wroclawski, *Boże Narodzenie*). Na zakończenie prof. U. Mazurczak wskazała na wzrastającą od czasów św. Franciszka popularność tzw. szopki franciszkańskiej, przedstawiającej scenę Narodzenia w stajence (m.in. Giotto, *Pokłon Mędrców*, *Poliptyk Grudziądzki – Pokłon Mędrców*, *Tryptyk z Ptaszkowej – Pokłon Mędrców*). Po wykładzie przystąpiono do dyskusji, w której udział wzięli m.in. dr H. Kowalski (UMCS), ks. prof. S. Longosz (KUL) i dr A. Zmorzanka (Lublin); zapytali m.in. Prelegentkę o teologiczny wymiar światła w scenach Zwiastowania i Narodzenia i o ewentualne związki z metafizyką światła oraz o faktyczną rolę św. Franciszka w stworzeniu szopki.

Dnia 19 stycznia 2006 r. odbyło się czwarte z kolei posiedzenie Komisji, na którym obecnych było 35 osób. Wykład pt. *Mędrcy w Betlejem: teologia i historia* wygłosił ks. prof. dr hab. Antoni Paciorek (KUL). Na wstępie Prelegent stwierdził, że oparł się na tzw. *Ewangelii Dzieciństwa*, którą zawiera Ewangelia Mateusza 1, 1-2, 23, przedstawiająca wątek Trzech Mędrców (Mt 2, 1-12). Prelegent wyodrębnił następujące sceny: (1) przybycie Mędrców do Jerozolimy (Mt 2, 1b-3); (2) Mędrcy w pałacu Heroda (Mt 2, 4-8); (3) Mędrcy w drodze do Betlejem i w samym Betlejem, gdzie oddają hołd nowo narodzonemu

Jezusowi (Mt 2, 9-11). Następnie stwierdził, że epizod Mędrców interpretowany jest jako wydarzenie historyczne i teologiczne. Na historyczny charakter opowiadania wskazuje wzmianka o Herodzie oraz o samych Mędrkach, którzy mogli być astrologami; hipotezę o ich związkach z tym środowiskiem wzmacnia, według Prelegenta, wzmianka o gwieździe, która mogła też (zgodnie z ówczesną tradycją) zapowiadać narodziny króla (jej pojawienie się nad tym obszarem w 7 r. prz. Chr., faktyczną datą narodzin Jezusa, potwierdził J. Keppler w XVI wieku). Prelegent stwierdził, że wielu biblistów kwestionuje historyczność epizodu Mędrców, powołując się na brak informacji o takim wydarzeniu w Ewangelii Łukasza oraz w *Historii Józefa Flawiusza*. Za interpretacją teologiczną epizodu przemawiają z kolei, zdaniem ks. prof. A. Paciorka, związki poszczególnych zdarzeń epizodu z wypowiedziami pochodzącymi ze Starego Testamentu (m.in. z Ps 72, 11; Iz 60, 5n; Ps 77,10; Iz 2,3n, Lb 24,17); sam Prelegent bronił historyczności opowiadania przy jednoczesnym stwierdzeniu jego aspektu teologicznego. Na zakończenie Prelegent omówił oddziaływanie omawianego tekstu na chrześcijańską pobożność w starożytności i w średniowieczu; w starożytności – jak powiedział – spekulowano m.in. na temat kraju pochodzenia Mędrców (wskazując na Arabię – św. Justyn, Persję – Klemens Aleksandryjski, a także na Mezopotamię i Etiopie), oraz na temat ich liczby, ustalając ją na 3 (w Kościele Zachodnim); w średniowieczu zaczęto Mędrców nazywać Królami oraz nadano im imiona (Kasper, Melchior, Baltazar), pojawiły się też rzekome relikwie Trzech Króli, sprowadzone z Włoch do Kolonii przez Fryderyka Barbarossę. Po wykładzie miała miejsce dyskusja, w której głos zabrali: ks. dr L. Ordon (KUL), ks. prof. S. Longosz (KUL), ks. prof. M. Szram (KUL), ks. prof. A. Tronina (KUL) i dr E. Woźniak-Mazurkiewicz (UMCS). Wypowiadano się m.in. na temat stosunku Ojców Kościoła do biblijnego opowiadania o Mędrkach; ks. prof. M. Szram zauważył, że dla Jana Chryzostoma i Hieronima było to wydarzenie historyczne, któremu nadawali sens teologiczny. Zwrócono też uwagę na symbolikę gwiazdy i jej ambiwalentne znaczenie.

Dnia 16 lutego 2006 r. miało miejsce piąte posiedzenie, na którym obecnych było 41 osób. Gościem spotkania był ks. prof. dr hab. Marek Starowieyski (UW), który wygłosił wykład pt. *Prudencjusz wirtuozem wczesnochrześcijańskiej poezji łacińskiej*. Na wstępie ks. Profesor podkreślił, że Prudencjusz jest największym, obok Ambrożego z Mediolanu i Paulina z Noli, poetą łacińskim IV-V wieku; omówił też krótko życie poety, podając jako źródło informacji jego autobiografię którą ten umieścił we wstępie do zbioru swoich utworów; dzięki niej znana jest data jego urodzenia (338/339) oraz najważniejsze fakty z życia poety; natomiast data śmierci nie jest pewna (zmarł po 402, a przed 410 r.), podobnie jak miejsce urodzenia. Prelegent stwierdził następnie, że Prudencjusz, z wykształcenia prawnik i retor, zaczął pisać jako dojrzały już mężczyzna; do 392 r. zajmował się karierą urzędniczą, której zwieńczeniem była funkcja na dworze Teodozjusza I (poeta pełnił ją do śmierci cesarza); ostatnie lata życia spędził w Hiszpanii, gdzie wrócił w latach dziewięćdziesiątych. Omawiając twórczość Prudencjusza, Prelegent zwrócił uwagę na bogactwo form i treści, których inspiracją poza źródłami chrześcijańskimi (znał dobrze twórczość Ambrożego), byli poeci klasycyści: Lukrecjusz i Wergiliusz (w utworach pisanych heksametrem) oraz Horacy, Katullus i Owidiusz (w utworach lirycznych). Utwory omówił w kolejności, w jakiej podał je sam poeta w swoim zbiorze. Były to: (1) *Księga hymnów codziennych (Cathermerion liber)* – obejmująca 12 lirycznych modlitw okolicznościowych; (2) *Ubóstwienie (Liber Apotheosis)*; (3) *Źródło grzechu (Hamartigenia)* – poematy epicko-dydaktyczne pisane w heksametrach, wyjaśniające dogmaty religijne; (4) *Walka o duszę (Psychomachia)* – epos alegoryczny o treści dydaktycznej; (5) *Przeciw Symmachowi (Contra Symmachum)*,

w którym przedstawia polemikę pomiędzy Ambrozjuszem i Symmachem; (6) *O wieńcach* (*Peri stephanon*) zawierający 14 hymnów na cześć męczenników (głównie hiszpańskich i rzymskich). Prelegent omówił też utwór, którego sam Prudencjusz nie umieścił w zbiorze – *Napisy* (*Tituli historiarum*). Na zakończenie ks. prof. M. Starowieyski stwierdził, że obecnie zauważa się renesans studiów prudencjańskich oraz zapowiedział oddzielne wydanie *Peri stephanon* z przekładem i tekstem oryginalnym przez wydawnictwo WAM. Po wykładzie odbyła się dyskusja, w której głos zabrali m.in. ks. prof. S. Longosz (KUL), dr R. Majeran (KUL), dr D. Słapek (UMCS). Dyskutanci pytali m.in. o rolę, jaką odegrała jego twórczość w starożytności i w średniowieczu, i czy jego hymny weszły do *Brewiarza* (Prelegent stwierdził, że w obecnym *Brewiarzu* jest 10 hymnów poety); zainteresowali się też badaniami nad poezją Prudencjusza we Włoszech (Prelegent odpowiedział, że badania takie są prowadzone, ale mają one charakter przyczynkowski).

Dnia 16 marca 2006 r. odbyło się szóste zebranie Komisji, na które przybyło 40 osób. Wystąpili na nim dr Dariusz Słapek (UMCS) wraz z pięcioosobową grupą członków Koła Amatorów Antyku UMCS, którzy zaprezentowali *Kuchnię pierwszych chrześcijan na tle zwyczajów kulinarnych antyku basenu Morza Śródziemnego*; wystąpienie połączone było z degustacją potraw. Na wstępie dr D. Słapek stwierdził, że kuchnia stanowi stały składnik kultury narodu i epoki, dlatego też może być ważną dziedziną badań historyka. Następnie, krótko scharakteryzował kuchnię pierwszych chrześcijan, zwracając uwagę, że nie stworzyli oni odrębnej tradycji kulinarnej, lecz przejmowali zwyczaje danego regionu (kraju), z którym byli związani. Podkreślił też, że była to raczej kuchnia uboga, gdyż tacy byli w większości pierwsi wyznawcy Chrystusa; opierała się głównie na takich artykułach jak: zboża, warzywa, owoce i ryby. W jej odtworzeniu pomogły badania nad kuchnią narodów biblijnych z okresu I-II wieku oraz wzmianki o potrawach w literaturze wczesnochrześcijańskiej i pogańskiej. Jednym z podstawowych źródeł, na jakie wskazał Prelegent, była książka kucharska Apicjusza (ur. ok. 25 przed Chr.) *De re coquinaria* (wyd. polskie: *O sztuce kulinarnej ksiąg dziesięć*, tłum. I. Mikołajczyk – S. Wyszomirski, Toruń 1998) oraz opracowania, m.in.: D. i P. Brothwell, *Food in Antiquity: A Survey of the Diet of Early Peoples*, London 1998 i G. Feeley-Harnik, *The Lord's Table: The Meaning of Food in Early Judaism and Christianity*, Washington 1994. Następnie przystąpiono do degustacji; gospodarzem biesiady był patrycjusz rzymski (student ubrany w togę patrycjusza), potrawy zaś podawali niewolnicy (studenci ubrani w togi niewolników); w trakcie biesiady studenci omówili poszczególne potrawy, zwracając uwagę m.in. na sos ze sfermentowanych ryb, który używany był jako przyprawa do większości potraw, również słodkich. Podano również chleby (przy tej okazji zademonstrowano też chleb pompejański oraz chlebki kultowe), czerwone, wytrawne wino trzymiesięczne (receptura wg Apicjusza, I 1), ciasteczka figowe z dodatkiem migdałów, orzechów i cynamonu oraz dania gorące, m.in. zupę, na którą złożyły się różne warzywa strączkowe (soczewica, groch i fasola), cielęcinę moczoną w czerwonym winie, bób z porami i selerem przyprawiany sosem rybnym, kaszę z dodatkami bakali; z dań na zimno podano dwa rodzaje pasty z warogu. W trakcie uczy zadawano liczne pytania dotyczące przepisów (m.in. na ciasteczka i wino) oraz możliwości ich odtworzenia; studenci stwierdzili, że większości receptur nie można współcześnie wierne odtworzyć, dlatego też niektóre składniki zastąpiono podobnymi produktami, dostępnymi na polskim rynku (m.in. sos zastąpiono gotowym sosem rybnym używanym w kuchni wschodniej; zmodyfikowano też przepis na wino, m.in. proporcje, do wyrobu którego użyto następujących składników: 2 l czerwonego wytrawnego wina, 1 l miodu i przyprawy: pieprz, szafran, liść laurowy, daktyl).

Dnia 20 kwietnia 2006 r. odbyło się siódme zebranie Komisji, w którym uczestniczyło 25 osób. Przybył na nie i wykład wygłosił ks. dr Stanisław Koczwarą (Instytut Teologiczny, Wilno). Tematem jego wystąpienia był *Paszkwil mnicha Jana Maksencjusza na papieża Hormizdasa (514-523) jako przykład inwektywy chrześcijańskiej*. We wprowadzeniu ks. prof. S. Longosz, nawiązując do tytułowego paszkwilu, krótko przypomniał historię inwektywy jako gatunku literackiego w starożytności. Następnie Prelegent wyjaśnił, że paszkwil mnicha Maksencjusza należy potraktować jako głos polemiczny w sporze pomiędzy zwolennikami Soboru Chalcedońskiego, potępiającego monofizytyzm, a propagatorami idei neochalcedońskich, którzy wprowadzili formułę teopasyjną „o Jednym z Trójcy cierpiącym za nas w ciełe” (Unus de Trinitate passus est in carne); zwrócił przy tym uwagę, że formuła ta nie była sprzeczna z ortodoksją, jednak jej interpretacja odchodziła od chrystologii uznanej przez papieża Leona Wielkiego. Na tym tle, jak zauważył dalej Prelegent, rozwinął się konflikt pomiędzy Maksencjuszem i jego mnichami – zwolennikami formuły teopasyjnej, a bpem Paternusem – zwolennikiem Chalcedonu, który miał swój dalszy ciąg najpierw w Konstantynopolu przed legatami papieskimi, którzy ostatecznie zalecili mnichom przyjąć postanowienia Soboru, a następnie w Rzymie, gdzie udali się mnisi, by odwołać się od tej decyzji do papieża, który jednak utrzymał wyrok legatów, ganiając nadto mnichów w liście skierowanym do biskupa Possesora w Konstantynopolu. Prelegent stwierdził, że list ten stał się bezpośrednią przyczyną paszkwilu Maksencjusza do papieża; jego zdaniem Maksencjusz wykazał się wielkim sprytem, gdyż zakwestionował autorstwo papieża, by następnie swobodnie atakować domniemanego autora oraz legatów papieskich (zarzucił im m.in. herezję i pychę). Ks. dr S. Koczwarą stwierdził, że nie jest znana żadna odpowiedź papieża na ten paszkwil, wiadomo jedynie, że w 521 r. skierował on dwa listy: do cesarza Justyniana i do nowego patriarchy Konstantynopola – Epifaniasza, w których zakazał nauczania czegoś więcej, niż podawał Sobór i nauczał Leon Wielki. Podsumowując, Prelegent powiedział, że rozważna postawa papieża Hormizdasa przyczyniła się do utrzymania na pewien czas jedności w Kościele. Po wykładzie przystąpiono do dyskusji, w której udział wzięli: mgr K. Derkaczewska (KUL), prof. H. Jakuszko (UMCS), dr R. Majeran (KUL), dr M. Rajewski (UMCS); pytano m.in. o pochodzenie imienia Hormizdas (Prelegent wskazał na perskie korzenie) i o związki utworu Maksencjusza z tradycją literacką; Prelegent stwierdził, że w tekście jest wiele odnośników do klasyków greckich. Dyskutanci poruszyli też kwestię formuły „unum ex Trinitate” – zdaniem Prelegenta główną przeszkodą w jej przyjęciu był fakt, że posługiwali się nią monofizyci. Na zakończenie Prelegent przeczytał panegiryk, napisany przez niego po łacinie, który dedykowany był ks. prof. S. Longoszowi i uczestnikom spotkania.

Dnia 18 maja 2006 r. miało miejsce ósme i zarazem ostatnie w tym roku akademickim, posiedzenie Komisji; uczestniczyło w nim 25 osób. Na wstępie ks. prof. S. Longosz powitał i przedstawił przybyłego na nie gościa – prof. dra hab. Kazimierza Iłskiego (UAM, Poznań), który wygłosił wykład pt. *Pobożność cesarza Teodozjusza II*. Prelegent postawił problem: na ile pobożność stanowiła element życia na dworze Teodozjusza II i w jakim stopniu była ona inspirowana przez kobiety z jego najbliższego otoczenia?. Następnie omówił stan badań na temat Teodozjusza stwierdzając, że postacią tego cesarza najwcześniej zainteresowali się dramaturdzy, rozwijający wątek romansowy (P. Massingers i N. Lee – XVII w.), później dopiero historycy, którzy na ogół przedstawiali go jako człowieka skłonnego do melancholii (romantyka), słabego, niezdolnego do prowadzenia samodzielnej polityki, ulegającego wpływom siostry Pulcherii i żony Eudokii Athenais; w tych relacjach charakteryzowali też pobożność Teodozjusza (J.T. Tillemout, E. Gibbon – XVIII wiek; G. Küger

- XIX wiek; A.B. Gidulianov, G. Ostrogorski – XX wiek). Na taki wizerunek, zdaniem prelegenta, mogła wpłynąć m.in. opinia Jana Antiocheńskiego i anonimowe pismo *Liber Suda* z X wieku, określające Teodozjusza jako mikrj i plemoj. Według niego opinii tych nie potwierdza wnikliwa analiza wypowiedzi starożytnych pisarzy takich jak Sokrates Scholastyk, Sozomen, którzy ukazywali liczne cnoty cesarza (cierpliwość, powściągliwość od gniewu, zaniechanie zemsty, wytrzymałość na ból, zdolność prowadzenia dysput itp.) oraz pisali o jego żywym zainteresowaniu religią i nauką (posiadał dobrą znajomość Biblii, teologii i filozofii), co, jak zauważył dalej Prelegent, przemawiało za tym, że był on władcą nastawionym pokojowo, zdolnym do samodzielnego podejmowania dobrych (strategicznych) dla państwa decyzji; przykładem, według Prelegenta, była m.in. decyzja o założeniu biblioteki teologicznej i uniwersytetu, które uniezależniały Konstantynopol od ośrodków w Aleksandrii i Antiochii. Na tym tle Prelegent zweryfikował ocenę pobożności Teodozjusza, stwierdził, że miała ona wymiar prywatny (przejawami tego typu pobożności było m.in. podejmowanie wraz z siostrami śpiewów antyfonalnych, oddawanie się postom, akty miłosierdzia) i państwowy (np. rozwój „loca sancta”, oficjalne przewodzenie śpiewom liturgicznym), związany ze sprawowanym urzędem, czego zwieńczeniem było przyznanie cesarzowi w 448 r. tytułu rcierej basilej. W konkluzji Prelegent stwierdził, że w tym drugim wymiarze pobożność Teodozjusza różniła się od pobożności kobiet (przykładem, na jaki wskazał są wypowiedzi Sozomena, inaczej opisującego pobożność Pulcherii, a inaczej jej brata). Po wykładzie nastąpiła dyskusja, w której udział wzięli: dr H. Kowalski (UMCS) i dr E. Osek (KUL), którzy pytali o kwestie terminologiczne (m.in. jakimi terminami starożytni historycy określali pobożność Teodozjusza) i ks. prof. S. Longosz (KUL), który zainteresował się faktycznym wkładem Teodozjusza w tworzenie uniwersytetu (Prelegent stwierdził, że wpływy Teodozjusza obejmowały bardzo szczegółowe dziedziny, m.in. strukturę katedr i ustalanie pensji profesorów).

Na zakończenie głos zabrał ks. prof. S. Longosz, który podziękował wszystkim za całoroczne uczestniczenie w zebraniach i poprosił o zgłaszanie tematów na 2006/2007 rok.

Anna Z. Zmorzanka – Lublin, KUL

2. ŚWIAT POGAŃSKI, JUDAIZM I CHRZEŚCIJAŃSTWO W OKRESIE PATRYSTYCZNYM (Sekcja Patrystyczna, Poznań, 20-21 IX 2005)

W dniach 20-21 września 2005 r. odbyło się doroczne spotkanie członków Sekcji Patrystycznej, którego gospodarzem było tym razem Arcybiskupie Seminarium Duchowne w Poznaniu. Każdy dzień obrad rozpoczął się od Mszy Świętej; pierwszego dnia koncelebrazę przewodniczył i homilię wygłosił JE ks. abp Stanisław Gądecki ordynariusz Diecezji Poznańskiej; w drugim natomiast dniu celebrazem był ks. prof. dr hab. Jerzy Pałucki (KUL, Lublin), homilię zaś wygłosił ks. prof. dr hab. H. Pietras (Ignatianum, Kraków).

Pierwszego dnia obrad, które trwały od godz. 9.15-12.30, przedstawiono trzy referaty. Poprzedziło je przemówienie prezesa Sekcji Patrystycznej ks. prof. dra hab. Józefa Namowicza (UKSW, Warszawa), który po powitaniu uczestników oraz krótkim wprowadzeniu w problematykę poprosił o przewodniczenie pierwszej części sesji ks. prof. dra hab.